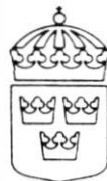

Motion till riksdagen

1988/89:Fi38

av Birgit Friggebo m.fl. (fp)

med anledning av prop. 1988/89:91 om medel för en folk- och bostadsräkning år 1990, m.m.

Mot.
1988/89
Fi38-42

Regeringen föreslår i propositionen att en ny allmän folk- och bostadsräkning skall genomföras 1990 (FoB 90). Uppgifterna föreslås bli insamlade dels genom enkäter till allmänheten, dels genom utnyttjande av uppgifter som redan finns tillgängliga i dataregister. Arbetet skall ledas av statistiska centralbyrån med medverkan från kommunerna.

I propositionen föreslås att riksdagen beviljar ett anslag på 28 Mkr för budgetåret 1989/90. De sammanlagda kostnaderna (stat och kommun) för FoB 90 blir dock ca 180 Mkr.

Vissa frågor återstår enligt föredragande statsråd att behandlas och en separat lagproposition från civildepartementet aviseras därför.

Såväl den föreliggande propositionen som den väntade, som skall ta upp de legala aspekterna av FoB 90, reser en rad datapolitiska spörsmål. Frågan om en ny folk- och bostadsräkning måste sättas in i ett större datapolitiskt sammanhang.

Vi säger nej till regeringens proposition om en FoB 90. I motionen utvecklar vi först våra principiella skäl för detta och därefter de specifika argument som talar mot FoB 90.

Liberal datapolitik

Folkpartiet värnar om individen i förhållande till myndigheternas krav på insyn och kartläggning. Det innebär att vi har en i grunden restriktiv syn på nya dataregister, samkörningar och integritetskränkande uppgiftsinsamlande.

Mot denna inställning måste vägas forskningens och samhällsplaneringens legitima krav på uppgifter och statistik. Vi finner inte att regeringen gjort denna avvägning på ett tillfredsställande sätt när den föreslår en ny FoB redan fem år efter den förra och dessutom genom utnyttjande av samkörning.

Datorer och databaser finns överallt. En del människor har sett denna utveckling som hotfull. De upplevda hoten är av flera slag. I detta sammanhang är ökade kontrollmöjligheter gentemot enskilda medborgare det främsta.

Andra betonar den nya teknikens möjligheter. Den innebär en överlägsen teknik att lagra, finna, sortera, bearbeta och sända information.

Enligt vår uppfattning är fördelarna med datoriseringen betydande. Detta innebär dock inte att vi förlorar individperspektivet. Även om nya informa-

tionsdatabaser, kommunikationer och sammanställningar öppnar fascinerande möjligheter får detta inte leda till att den enskilde medborgarens integritet hotas. Utbyggnaden av olika personregister har varit alltför omfattande – sannolikt mer omfattande i Sverige än i något annat land. De tekniska möjligheterna att samköra olika dataregister är stora och används mer och mer.

Samhällets sårbarhet har också ökat i och med att de stora datasystemen byggts upp. Stora informationsmängder överförs i dag på olika datanät – både nationella och internationella.

Ny datalag

Regeringens proposition om en ny FoB aktualiserar vårt tidigare resta krav på att hela datalagen måste ses över. Folkpartiet anser att utgångspunkten för översyn av datalagen bör vara:

- Möjligheterna till samkörning av och sambearbetningar i dataregister måste kraftigt begränsas för att stärka integritetsskyddet.
- Det måste i framtiden bli självklart att en myndighet endast samlar in och registrerar de personuppgifter, som är absolut nödvändiga för verksamhetens genomförande. I dag förekommer enligt vår uppfattning i alltför hög grad insamling av tradition och slentrian eller av uppgifter "som kan vara bra att ha".
- Uppgifter insamlade och registrerade för ett ändamål skall i princip inte användas för andra ändamål.
- Regler om sekretess, rättelse och gallringsfunktioner måste utformas till stöd för den enskilde.

Integritet

Begreppet personlig integritet kan ha olika innebörd, men inom datapolitiken omfattar det främst individens rätt att bli lämnad i fred, det vill säga skydd gentemot intrång från offentliga myndigheter, företag, massmedia eller enskilda personer. Samtidigt har det moderna samhället behov av information om den enskilde för planering och service samt för att förhindra antisocialt beteende.

Då samhällets krav kolliderar med den personliga integriteten uppstår svåra avvägningsproblem. I sådana situationer brukar den enskildes intressen oftast komma till korta. Enligt folkpartiet måste det tas större hänsyn till den enskildes krav på en privat och skyddad sektor.

När man en gång i tiden började registrera via datorer var det ekonomiskt motiverat att välja system med stora centrala register. Idag finns knappast dessa motiv kvar. Dessutom börjar äldre stora dataregister medföra ökande underhållskostnader. Mot denna bakgrund är det dags att mer planmässigt arbeta för en decentralisering av olika offentliga dataregister. Regeringen bör ges ett sådant uppdrag.

All statlig och kommunal förvaltning måste sträva efter så enkla och generella regelsystem som möjligt. Det är de komplicerade regelsystemen som motiverar att samla in stora mängder personuppgifter och att utföra de mest integritetsstörande kontrollerna.

Användningen av datorer inom den offentliga sektorn har blivit allt mer omfattande under senare år. Personnumret har t.ex. banat väg för en ökad personregistrering med hjälp av ADB. Inom många verksamheter är kravet på säker identifiering av klienter, patienter och kunder av största betydelse. Personnummer är onekligen ett mycket säkert sätt att identifiera en individ.

Lagstiftningen släpar till vissa delar efter när det gäller denna utveckling. Användningen av personnummer är inte lagreglerad på annat sätt än att det i en del författningar finns bestämmelser om att uppgift och personnummer skall lämnas eller att sådan uppgift får registreras för vissa angivna ändamål. Personnumret är endast undantagsvis sekretesskyddat. Det har gjort att personnumret kommit att brukas i vitt skilda sammanhang, vilket har skapat irritation hos allmänheten. Det gäller dels risk för intrång i den personliga integriteten, dels reaktion på onödigt användande av personnummer. Ibland förefaller det som om personnummer används slentrianmässigt och t.o.m. i sammanhang där det saknar funktion.

Personnummeranvändningen är så utbredd i samhället att det är nödvändigt med en rejäl begränsning för att förstärka skyddet av den enskildes integritet. Detta bör regleras i en särskild personnummerlag.

Registerlagar

Data- och offentlighetskommittén (DOK) föreslår i ett delbetänkande att särskilda registerlagar stiftas. Regeringen bör föra fram sådana förslag till registerlagar för beslut i riksdagen. Det framhålls dock att det ibland finns skäl att överlåta till regeringen eller datainspektionen att lämna dispens från bestämmelser i registerlag. Vi anser emellertid att meningen med registerlagar är att den enskilde skall känna säkerhet vad gäller dennes rättsliga ställning. Ett dispensförfarande urholkar en sådan säkerhet och ger regeringen en alltför stor möjlighet att fatta beslut baserade på egna värderingar. Folkpartiets uppfattning är att en sådan dispensmöjlighet inte bör finnas i registerlagar.

Samkörningar

Samkörning mellan register med personuppgifter kan skapa kunskap om de berörda individerna som är utomordentligt detaljerad. Det kan vara integritetshotande. Samkörningar bör därför medges med största försiktighet. I princip skall en uppgift som är insamlad för ett ändamål inte användas för ett annat ändamål.

Offentlighet och sekretess

Offentlighetsprincipen ger varje människa som så önskar rätt att ta del av statliga, landstingskommunala och kommunala handlingar. Denna grundlagsfästa rätt är ett omistligt inslag i vår demokrati.

Hittills har i stort sett alla offentliga dokument funnits på papper. Varje medborgare har kunnat besöka en myndighet och där ta del av för denne

intressanta handlingar. För en rimlig kostnad har det också i de flesta fall gått att få en kopia.

Nu håller emellertid situationen på att förändras. Fler och fler handlingar finns tillgängliga endast på data. Specialkunskap krävs för att kunna ta del av dem. Myndigheter har också rätt att ta ut kostnaderna för papperskopior. Folkpartiet anser att medborgarnas rätt till insyn enligt offentlighetsprincipen inte får begränsas eller försväras av den nya tekniken. Det ankommer på varje myndighet att underlätta för den enskilde.

Mot. 1988/89
Fi38

Myndigheters försäljning av personuppgifter

Idag finns en omfattande verksamhet med försäljning av personuppgifter från flera myndigheter. Det har hittills varit oklart vilka lagar och regler som gäller för utlämnandet av i och för sig offentliga uppgifter ur myndigheternas olika register.

Den av DOK föreslagna lagen inleds med ett uttryckligt förbud för myndigheterna att sälja personuppgifter utan riksdagens bemyndigande. Till den föreslagna lagen har utredningens majoritet fogat en lista med register ur vilka försäljningsverksamhet kan tillåtas.

I praktiken innebär således inte förslaget något förbud, utan ett tillståndsförfarande genom lagreglering av riksdagen. Redan nu skall nio register tillåtas sälja personuppgifter. I huvudsak accepteras kommersiellt utnyttjande av de register, som idag har försäljning i en viss omfattning och som säljer mest. Så kommer t ex. SPAR-registret att kunna fortsätta att sälja uppgifter om exempelvis inkomst, personnummer, civilstånd, barn, förmögenhet och adress m.m. De myndigheter som förbjuds sälja är de som säljer någon gång då och då.

Lagreglering av vilka uppgifter som får säljas i registren föreslås inte. Inte heller regleras eventuellt tillkommande uppgifter. Från integritetssynpunkt är det mer intressant att veta vilka uppgifter som säljs och hur dessa sammanställs än vilken myndighet som säljer. Någon analys till grund för en sådan reglering har utredningen inte presenterat.

Slutsatsen är att försäljningen kan fortgå i stort sett som tidigare om majoritetens förslag genomförs.

Principen om att uppgifter som insamlats endast skall användas för sitt ändamål kommer att förhindra försäljning. Eventuella undantag skall regleras i de av oss föreslagna registerlagarna.

Redan nu bör dock beslut fattas om att lägga ned SPAR-registret. Det tillhandahåller i huvudsak kommersiell försäljning av person- och adressuppgifter. Registret innehåller en lång rad uppgifter om i princip alla i Sverige boende. Köpare av uppgifter ur registret är bl.a. flera direktreklamföretag. Vi ser inga skäl för staten att syssla med den här typen av kommersiell verksamhet. Enligt datalagen är det inte möjligt för privata företag att bygga upp motsvarande register. Vi kan dock tänka oss att behålla den del av SPAR-registret som tillhandahåller uppdatering av adresser till myndigheter. Statens person- och adressnämnd, som är huvudman för SPAR-registret, bör upphöra.

Folkpartiet avvisar tanken att folk- och bostadsräkningar baseras på centrala register. Vi anser att folk- och bostadsräkningar, då de måste ske av samhällsplaneringsskäl, bör utgå från enkäter. Då vet medborgarna vad de lämnat för uppgifter och är informerade om hur de kommer att användas.

I propositionen föreslås en kombination av enkät och registersamkörningar. Beskrivningen av hur uppgifter skall hämtas ur olika register, kompletteras med enkätundersökning och sammanställas till ett nytt leder tanken till FOBALT, dvs. den mycket omfattande folk- och bostadsräkning som bl.a. SCB lanserade 1982, men som efter intensiv debatt och kritik inte genomfördes i den ursprungliga tappningen. Eftersom vissa planerade register ännu inte finns tillgängliga (framförallt lägenhetsregistret, som planeras bli klart en bit in på 1990-talet) föreslås en kompletterande enkät i FoB 90. Ingenting sägs emellertid i propositionen om att enkäter skall vara huvudmetoden framöver, då ytterligare register finns att tillgå. Vi motsätter oss att regeringen och de berörda myndigheterna smygvägen tycks vilja återinföra FOBALT-metoderna.

Föredragande statsrådet tar i propositionen inte ställning till om det upprättade FoB-registret senare skall avidentifieras eller inte, utan överlämnar denna fråga till en parlamentarisk kommission. Föredragandens argumentation på detta område är avslöjande: det handlar inte om att förhindra otillbörlig framtida användning av uppgifterna, utan om att "dämpa medborgarnas oro" för otillbörliga intrång!

Det finns nästan inget land som har folkräkning så tätt som vart femte år. Resultatet av 1985 års bostadsräkning är nyligen färdigbearbetat. Vi anser att enkätbaserade folk- och bostadsräkningar bör genomföras vart tionde år.

Sammanfattningsvis leder alla dessa skäl oss till att föreslår avslag på regeringens proposition. 1990 års folk- och bostadsräkning bör inte genomföras.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen avslår proposition 1988/89:91,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av datalagen,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i övrigt anförts i motionen om datapolitikens inriktning,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att folk- och bostadsräkningar inte bör genomföras oftare än vart tionde år.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om enkätbaserade folk- och bostadsräkningar.

Mot. 1988/89
Fi38

Stockholm den 13 mars 1989

Birgit Friggebo (fp)

Ylva Annerstedt (fp)

Lars Sundin (fp)

Lars De Geer (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Anne Wibble (fp)

Lars Leijonborg (fp)